

Ikke nogen herregård

*men et familiebrug ved Hundborg gennem
tre generationer*
Af ASBJØRN YDE LARSEN

BAKKELY i Hundborg er ikke nogen herregård - og har aldrig været det. Reelt set end ikke en gård. Det er et husmandsbrug som tusinder af andre - en anonym ejendom i såvel erhvervspolitisk som historisk forstand. Men det betyder ikke, at dens historie er uden interesse eller perspektiv i en tid, hvor det er ved at være normen, at alt, hvad der er småt og traditionelt, forsvinder.

Det "Bakkely", der er tale om, ligger i ly af bakkerne øst for Hundborg ved vejen, som fører til Todtøl. Dets jord strækker sig over bakkerne, hvorfra udsigten med rette kan kaldes enestående. Det er alene vejrlig og synsnerve, der kan sætte grænser for udsynet. Det har aldrig været en nem ejendom at drive. Sine steder stiger terrænet, så ingen maskine formår at køre på tværs - knap nok på langs - og jorden kan være så leret, at den slår revner. Det er en ejendom, der kan gøre sin ejer kroget, hvis han glemmer at rette ryggen for at nyde udsynet midt i arbejdsdagen.

Stedet blev udgangspunkt for min familie, da min farmor og farfar - Ida Kristine Yde fra gården "Ydesminde" på den anden side af bakkerne og Theodor Larsen fra naboejendommen kaldet "Bette Ydesminde" - under protest fra pigens familie - blev gift den 27. april 1886.

Det hus, de flyttede ind i - og hvortil de måtte låne nogle hundrede kroner af en veninde til bruden - var imidlertid ikke det "Bakkely", der eksisterer i dag. Det var kun et lille hus, der lå nord for den nuværende gårdsplads. I min barndom og første ungdom eksisterede huset endnu, men blev da kun anvendt som svinestald og vognhus. Og det var endda blevet udvidet nogle gange siden 1886.

Da Ida Kristine (f. 18.9. 1863) og Theodor (f. 1.11. 1861) rykkede ind, rummede huset såvel bolig som stald og lade. Der var lyngtørv på taget og lerstampede gulve over alt. Beboelsen bestod af et enkelt rum med åbent ildsted og røghul i taget. I stalden var der plads til en ko og et par får, og laden var ikke mange favne på nogen led. De nygifte etablerede sig med en ko og et får - og så måtte indtægterne iøvrigt bjerges ved arbejde for andre.

Jordtilliggendet var ca. ni tønder bygsædeland (godt 3,5 ha.). Det meste af den td. sæde, der lå nærmest bag huset, lå oven i købet hen som "en uanvendelig brink". Her græssede fåret, mens resten af arealet blev lagt ud til

græsning for koen og til korn. Det drejede sig om havre - senere blandingssæd.

Familien voksede hurtigt - og i en periode blev der omtrent hver sommer bygget til huset. Der blev sat en kvist på, så man kunne få et sovekammer, og der blev indrettet køkken i en anden tilbygning. Alligevel forblev husrummet trangt - men hjerterummet og lysten til at danne familie var stor. Der blev født otte levedygtige børn og opdraget ni, idet et forældreløst familiemedlem blev lagt til som fuldgyldigt barn. Han hed Thorvald Pedersen, mens de hjemmefødte fik navnene Anna, Laurits, Johannes, Elisabeth, Kristine, Jens, Dagmar og Gunnar. Der var 21 år mellem den ældste og den yngste - og på en nær forblev de alle i Thy. Thorvald som håndværker, mens resten havde arvet lysten til landbrug. Undtagelsen var Laurits, der allerede som dreng fattede kærlighed for bogen. Som 15-årig - efter svære overvejelser i hjemmet - fik han lov til at følge sin lyst. Via Holstebro og latinskolen i Viborg havnede han som 19-årig i København for at studere teologi.

Men tilbage til slutningen af 1880-erne, hvor de unge folk i "Bakkely" måtte slide, så længe solen var på himlen - Theodor ofte uden for hjemmet. I perioder var arbejdspladsen den nu udtørrede Hundborg mose, hvorfra store dele af landsdelen blev forsynet med brændsel i form af tørv - til andre tider harpede han grus for kommunen. Når han havde gjort det en hel dag - og det var længe før, der blev indført arbejdsdage på otte timer - modtog han en dagløn på 64 øre. Men så var det også på egen kost.

Alligevel havde Theodor kræfter i behold. Han og Ida Kristine blev i hvert fald enige om, at brinken bag huset skulle gøres anvendelig til andet end fårefoder. Jord, hvor elendig og leret den end måtte være, burde ikke ligge brak. Der var imidlertid ingen, der ville stille en hest til rådighed for kultivering, men egne næver rådede de over. Med dem gravede de den knap en td. sæde store brink, så også den blev til mark. Hest fik de først nogle år senere.

Blandt de talrige erindringer fra hjemmet, som min far, Laurits, har videregivet, vil jeg fremdrage en, som formentlig karakteriserer hverdagen og folkene i "Bakkely" omkring århundredskiftet, hvor Laurits var 12 år.

Theodor havde været kørende til Thisted for at sælge et par grise, og da han kom hjem, berettede han, at man i

købstaden havde gardiner for vinduerne. Det fandt han var meget kønt, og han havde under hjemturen tænkt på, at sådan nogle skulle man også have på "Bakkely". Han foreslog, at han købte stof til gardiner, når han næste gang kom til Thisted med et par grise.

Familien fik gardiner - men ikke næste gang Theodor kom til Thisted. For som Ida Kristine sagde: "Så længe vi ikke har flere skjorter til vore børn, synes jeg ikke, vi skal hænge tøj foran vinduerne".

Materielt gik det fremad for den flittige og nøjsomme familie. Men den åndelige side af tilværelsen blev ikke forsømt. Det var Grundtvigs tanker og Christen Kolds virke, der i første række optog dem. De løste sognebånd til frimenighedspræsten Morten Larsen, der boede så langt borte som i Holstebro. En gang om måneden rejste han til Hundborg for at prædike for de familier, som ikke fandt behag i den lokale sognepræsts missionske holdning. Og sammen med tre familier i sognet etablerede Ida Kristine og Theodor en friskole i Hundborg. Man ansatte en lærerinde, som boede på skift i de fire hjem og samlede børnene til undervisning i de private stuer.

I 1896 var tilslutningen blevet så stor, at man kunne bygge den første friskolebygning i Hundborg. Den lå lige op ad den nuværende bygning lige øst for byen ved landevejen mod Thisted. Man bør betænke, at det var en tid, hvor der ikke var noget, der hed offentlige tilskud til private skoler. Ville man ikke acceptere den påvirkning, som flertallet fandt rigtig, måtte man selv betale, hvad skoleundervisning måtte koste i form af lærerløn, skolebygning og materialer. Deres små midler til trods havde Ida Kristine og Theodor en overgang fire børn gående i skolen på samme tid. Det slutte en ret stor procentdel af deres sparsomme indkomst - men de følte, at den åndelige frihed var pengene værd.

Store prøvelser skortede det heller ikke på. Ida Kristine blev ramt af sygdom. Nyrerne ville ikke rigtig fungere, men fra stol og seng fortsatte hun sit virke som hjemmets samlende midtpunkt. I 1910-11 byggede man en fritliggende lade vest for huset, og man planlagde at bygge nyt stuehus. Det nåede Ida Kristine dog ikke at se. I 1913 bukkede hun under for sygdommen i en alder af 49 år. Familiens venner - og det var mange - satte hende et smukt minde på Hundborg kirkegård. På stenen står bl. a.: "Tak for trofasthed - tak for dåd - altid gav du fyldig venneråd".

Inden Ida Kristine døde havde man som nævnt planlagt at bygge det stuehus, der eksisterer i dag. Det stod færdig et årstid senere. I 1914 købte Theodor også mere jord - endda to gange - henholdsvis i juni og november. Der kom også mere besætning på ejendommen. Den bestod i 1915 af en hest, fire køer, en kalv, tre grise og 10-15 høns. I marts 1918 blev der igen købt jord, hvorved "Bakkely"s tilliggende nåede op på 20 td. sæde (8 ha.).

Behovet for arbejde uden for hjemmet aftog i takt med udvidelserne hjemme, men på anden vis tog Theodor sig tid til at virke for andre, der viste ham tillid. Han var således i en årrække i bestyrelsen for Husmandsforeningen, senere Landboforeningen, Thisted Andelsslageri, medlem af Kommissionen for Statshusmandsbrug og taksator for stormskader. Han giftede sig igen, men efter få år blev han på ny enkemand.

1928 blev ladebygningen udvidet mod nord, og en ny stald blev bygget til mod syd. Der blev anskaffet en hest

mere, ligesom kvæg- og grisebesætningerne blev øget i takt med den økonomiske formåen.

I 1935 følte han imidlertid, at tiden var inde til at lægge op. Han solgte ejendommen til den yngste søn, Gunnar (f. 11.3. 1908), som havde været med i driften, fra han var færdig med skolegangen. Overtagelsessummen var 25.000 kr., og det indgik i aftalen, at Theodor skulle blive boende på ejendommen. Gunnar var året før blevet gift med Lisse Yde (f. 11.8. 1910) fra "Gravgaard" i Hundborg.

Den 23. maj 1937 døde Theodor Larsen, 75 år. Der var nu kun unge folk i "Bakkely", men ånden var den samme - og familien blev i løbet af nogle år til fem. De tre børn, Agnethe, Erik og Jens Theodor, fik som andre af slægten efternavnet Yde Larsen. Agnethe er gift og bosat i Aalborg, Erik er gårdejer i Nørhø, mens Jens Theodor har overtaget fødestedet.

Inden vi beskæftiger os med "Bakkely"s nuværende status, skal det imidlertid bemærkes, at Gunnar i perioden 1935-70 moderniserede bedriften og udvidede besætningen. I 1956 byggede han til såvel stald som lade - og i 60-erne blev hestene udskiftet med en traktor. Da han i 1970 overdrog ejendommen til Jens Theodor, var der 11 køer, 11 kalve, 23 svin og ca. 100 høns. Købesummen var 125.000 kr. Jens Theodor var da 22 år og var i 1969 blevet gift med Grethe Lynge (f. 4.2. 1951) fra Ydby. Tiderne havde nu skiftet så meget, at "de gamle" fandt det rigtigt at flytte fra "Bakkely", selv om det var en aftale, at Gunnar fortsat skulle lægge sit arbejde i bedriften. Gunnar og Lisse købte et af de yderste huse i Hundborg, Todbølvej nr. 10.

Familien i "Bakkely" er igen bragt op på fem personer, hvoraf de tre yngste hedder Annette, Jan og Flemming. Også ude er besætningen forøget. I sommeren 1973 var der 18 køer, 14 kalve, 8 søer og 55 grise. Stuehuset har fået centralvarme, og i foråret 1973 blev der købt jord - 7,5 td. sæde af den for nogle år siden udtørrede Hundborg mose. Købesummen var 15.000 kr., og det samlede tilliggende er nu omkring 11 ha. Det nye areal ligger relativt tæt på ejendommen og er velegnet til græs og korn. Endvidere er det planlagt at udbygge og modernisere stalden.

Foruden det nødvendige græs avles der i dag ca. 120 td. byg og 900-1000 td. sukkerroer til foderbrug. Som nævnt er Gunnar stadig med i driften, men kornhøsten samt udkørsel af staldgødning besørger af maskinstation.

Mens Gunnar havde "Bakkely" kørte han i nogle år mælk til Hundborg mejeri, men ellers havde han kun lejlighedsvis arbejde uden for hjemmet. Jens Theodor har derimod hidtil haft tre fulde arbejdsdage på en større gård i sognet. Det ophørte imidlertid i efteråret 1973. Udbygningen af ejendommen og de forbedrede priser på landbrugsprodukter skulle betyde, at familien kan leve af "Bakkely"s omsætning alene.

Ligesom farfar og far er Jens Theodor tilfreds med sin lod - selv om arbejdsdagen på "Bakkely" siden 1886 ikke er blevet afkortet i samme rytme som i den industrialiserede del af samfundet. Om sommeren må der regnes med en arbejdsdag på 10-14 timer, men "om vinteren kan vi klare os med 6-10 timer - så da hviler vi ud", siger han. Derfor tror man på, at "Bakkely" som talrige andre mindre landbrug - også har en fremtid.

Note:

En tønde bygsædland (td. sæde) = 10.000 kvadratalen.

Kilder:

Officielle dokumentet og private papirer i familiens
eje.

Astrid Møllmann Larsen, København.

Lisse og Gunnar Larsen, Hundborg.

Dagmar Christensen, Snedsted.

Jens Theodor Yde Larsen, "Bakkely", Hundborg.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Mors 1973, side 357-364).